

2 Wojna obronna Polski

WYMAGANIA WYNIKAJĄCE Z PODSTAWY PROGRAMOWEJ

XXXI. Wojna obronna Polski we wrześniu 1939 r. Agresja Niemiec (1 września) i Związku Sowieckiego (17 września).

Uczeń:

- 2) omawia etapy i kluczowe wydarzenia wojny obronnej, z uwzględnieniem, jeśli to możliwe, wydarzeń i bitew w swoim regionie;
- 3) wymienia przykłady bohaterstwa Polaków, uwzględniając żołnierzy i ludność cywilną.

CELE LEKCJI

Uczeń:

ZNA

- daty: 1 IX – 5 X 1939, 3 IX 1939, 17 IX 1939, 28 IX 1939, 5 X 1939,
- daty kolejnych etapów wojny obronnej,
- daty najważniejszych starć i bitew wojny obronnej,
- postacie: majora Henryka Sucharskiego, kapitana Władysława Raginisa, generała Tadeusza Kutrzeby, generała Franciszka Kleeberga.

ROZUMIE

- pojęcia: wojna obronna (kampania wrześniowa), wojna błyskawiczna, wojna totalna, „dziwna wojna”, czwarty rozbiór Polski.

POTRAFI

- wskazać na mapach ruchy wojsk polskich i niemieckich podczas wojny obronnej,
- wyjaśnić cele działania Niemców w Polsce podczas wojny obronnej,
- podać przykłady zbrodni dokonywanych przez wojska niemieckie w Polsce,
- wyjaśnić postawę Francji i Anglii podczas wojny obronnej,
- wskazać na mapie ruchy wojsk radzieckich podczas wojny obronnej,
- przedstawić okoliczności i skutki najazdu sowieckiego na Polskę,
- scharakteryzować różne postawy społeczeństwa polskiego wobec wojny,
- wyjaśnić na wybranych przykładach, na czym polegała bohaterska postawa żołnierza polskiego w czasie wojny obronnej,
- przedstawić bilans wojny obronnej,
- wskazać na mapie podział ziem polskich między Trzecią Rzeszę a ZSRR.

CZAS ZAJĘĆ

2 godziny lekcyjne.

I. Wprowadzenie

Podajemy temat i cele lekcji.

Oglądamy z uczniami fragmenty filmów archiwalnych przedstawiających działania zbrojne podczas wojny obronnej, a następnie zadajemy pytania: *Co widzisz? Co czujesz? Co myślisz?*

Uczniowie dzielą się wrażeniami, odczuciami i przemyśleniami. Przypominamy tekst źródłowy z poprzednich zajęć (s. 8), a następnie przybliżamy problemy, z którymi zetkniemy się na zajęciach.

II. Rozwinięcie

W krótkiej rozmowie nauczającej omawiamy warunki sojuszy militarnych łączących Polskę z państwami zachodnimi. Następnie na podstawie podrozdziału *Wojna obronna Polski* (s. 13) opisujemy postawę Anglii i Francji wobec wojny oraz działania podjęte przez te kraje.

Tydzień przed planowanymi zajęciami polecamy uczniom zebrać materiały dotyczące przebiegu wojny obronnej (najważniejsze wydarzenia, informacje o głównych bitwach, działaniach agresorów oraz działaniach państw zachodnich, opisy postaw różnych przedstawicieli społeczeństwa polskiego). Dzielimy klasę na grupy i rozdajemy im instrukcje .

Grupa I

Przedstawcie kalendarium wydarzeń wojny obronnej 1939 roku **(bitew, działań politycznych i militarnych obcych mocarstw)**. Wykorzystajcie informacje z podręcznika (s. 13–18) oraz przygotowane wcześniej materiały.

Grupa II

Zbierzcie informacje, które pozwolą wam omówić działania wojsk niemieckich podczas wojny obronnej 1939 roku. Wykorzystajcie informacje z podręcznika (s. 13–15, 18) oraz przygotowane wcześniej materiały.

Grupa III

Zbierzcie informacje, które pozwolą wam omówić działania wojsk radzieckich podczas wojny obronnej 1939 roku. Wykorzystajcie informacje z podręcznika (s. 15, 18) oraz przygotowane wcześniej materiały.

Grupa IV

Zbierzcie informacje, które pozwolą wam omówić kolejne etapy wojny obronnej 1939 roku. Wykorzystajcie mapy i informacje z podręcznika (s. 14–15) oraz przygotowane wcześniej materiały.

Grupa V

Zbierzcie informacje, które pozwolą wam omówić najważniejsze bitwy wojny obronnej 1939 roku. Wykorzystajcie informacje z podręcznika (s. 16–17) oraz przygotowane wcześniej materiały.

Grupa VI

Zaprezentujcie i oceńcie postawy Polaków (ludności cywilnej, żołnierzy, polityków) w obliczu wojny obronnej. Wykorzystajcie informacje z podręcznika (s. 13, 15–17) oraz przygotowane wcześniej materiały wraz z materiałami dodatkowymi .

Uczniowie pracują w grupach, a po upływie wyznaczonego czasu (ok. 15 minut) przedstawiciele poszczególnych zespołów kolejno prezentują efekty swojej pracy.

Przed prezentacją grupy I rozdajemy wszystkim uczniom karty z datami . Wyjaśniamy, że karty te należy uzupełnić podczas wypowiedzi przedstawicieli grupy I.

Podczas prezentacji grupy III wspólnie analizujemy tekst źródłowy w podręczniku (s. 15) i odpowiadamy na znajdujące się pod nim pytania.

Uzupełnieniem analizy tekstu źródłowego może być rysunek satyryczny w ćwiczeniu 3 (zeszyt ćwiczeń, s. 8). Na jego podstawie analizujemy działania Hitlera i Stalina oraz wzajemny stosunek obu przywódców.

W trakcie prezentacji grupy IV wskazujemy na mapie ściennej ziem polskich w 1939 r. kierunki głównych ataków niemieckich i radzieckich oraz kierunki odwrotu i ewakuacji wojsk polskich.

Przed prezentacją grupy V rozdajemy wszystkim uczniom mapy konturowe ziem polskich w 1939 r. i polecamy zaznaczyć na nich miejsca głównych bitew kampanii wrześniowej. W trakcie prezentacji tej grupy wskazujemy miejsca bitew na mapie ściennej.

Po prezentacji grupy VI inicjujemy dyskusję (materiały dla nauczyciela) na temat postaw przedstawicieli społeczeństwa polskiego i czynników, które je determinowały.

W podsumowaniu tej części zajęć na podstawie informacji zawartych w podrozdziale *Bilans wojny obronnej* (s. 18) przedstawiamy polityczne i społeczne skutki działań wojennych.

III. Podsumowanie

Metodą rankingu diamentowego (materiały dla nauczyciela) ustalamy czynniki, które zadecydowały o klęsce Polski w wojnie obronnej.

Metody kontroli

Ćwiczenie 1 (zeszyt ćwiczeń, s. 7).

Praca domowa

Ćwiczenie 2 (zeszyt ćwiczeń, s. 8).

Materiały dla nauczyciela

Dyskusja

Metoda polegająca na wymianie zdań lub poglądów na dany temat między nauczycielem a uczniami lub między uczniami. Punktem wyjścia dyskusji jest odmiennosc stanowisk osób (obozów) biorących w niej udział, natomiast jej celem – znalezienie rozwiązania, które będzie możliwe do zaakceptowania przez wszystkie strony uczestniczące w dyskusji.

Stosowanie tej metody umożliwia porządkowanie, systematyzowanie i utrwalanie zdobytej wiedzy, a także wzbogacanie jej o nowe elementy. Ponadto pozwala ona na doskonalenie umiejętności budowania dłuższej wypowiedzi ustnej, uczy właściwej argumentacji, obrony własnego stanowiska oraz krytycznego myślenia. Z kolei aspekt wychowawczy dyskusji polega na budowaniu odpowiednich relacji między rozmówcami – liczenia się z opinią drugiej osoby, uznawania argumentów strony przeciwnej, jeśli są słuszne, czy lepszego rozumienia innych.

Duże znaczenie dla właściwego przebiegu dyskusji ma prowadząca ją osoba. Do jej zadań należy zaproponowanie zasad, na jakich odbywać się będzie wymiana poglądów, egzekwowanie tych zasad, kierowanie przebiegiem dyskusji, udzielanie głosu uczestnikom, podsumowanie pojawiających się ustaleń oraz sformułowanie ostatecznych wniosków.

Zasady poprawnie prowadzonej dyskusji:

- nieprzerywanie sobie wypowiedzi,
- wzajemne słuchanie się uczestników,
- przestrzeganie określonych ram czasowych wypowiedzi,
- atakowanie problemu, a nie przeciwnika,
- dopuszczanie do głosu innych uczestników.

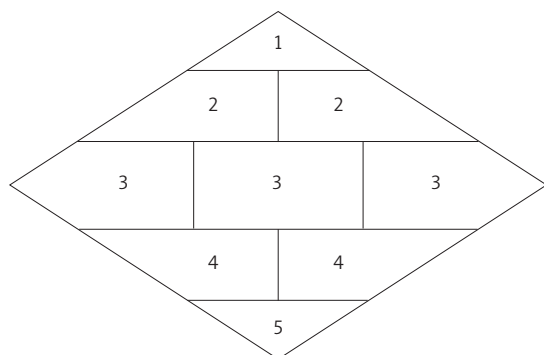
Ranking diamentowy

Metoda służąca hierarchizacji, czyli szeregowaniu informacji ze względu na ich ważność, a także pozwalająca na określanie istniejących między nimi zależności. Umożliwia ona doskonalenie umiejętności krytycznego myślenia, analizy, prezentacji i obrony własnego stanowiska. Uczy też efektywnego porozumiewania się, negocjowania, akceptacji innego niż własny punktu widzenia oraz doboru odpowiednich argumentów w dyskusji.

Przebieg pracy:

1. Nauczyciel dzieli klasę na grupy i przedstawia problem do rozwiązania.
2. Uczniowie dyskutują nad możliwymi odpowiedziami, a następnie dokonują ich hierarchizacji pod względem ważności.
3. Uszeregowane propozycje przybierają formę graficzną (w postaci diamentu).
4. Grupy prezentują efekty swojej pracy, wskazując też na zależności istniejące między poszczególnymi odpowiedziami.

Schemat rankingu diamentowego

1 – informacja najważniejsza
5 – informacja najmniej ważna

Projekt

Projekt to metoda, której twórcy wyszli z założenia, że proces nauczania przynosi najlepsze efekty, gdy uczeń przestaje być biernym odbiorcą wiedzy i umiejętności przekazywanych mu przez nauczyciela, a zaczyna zdobywać je samodzielnie.

Do najistotniejszych cech wyróżniających projekt spośród innych metod nauczania należą:

1. Interdyscyplinarność – wykonanie projektu wymaga od uczniów samodzielnego opanowania wiedzy obejmującej kilka przedmiotów, zaciera też granice między życiem szkolnym i pozaszkolnym, gdyż projekt najczęściej jest realizowany w środowisku pozaszkolnym: w bibliotece, muzeum itp.
2. Progresywistyczna rola nauczyciela – wykorzystanie metody projektu zmusza nauczyciela do wyjścia z tradycyjnej roli w systemie klasowo-lekcyjnym, polegającej na organizowaniu procesu kształcenia i kierowaniu nim, wyborze metod i form pracy, narzuceniu jej tempa, dyscyplinowaniu uczniów itd. Podczas realizacji projektu nauczyciel staje się przewodnikiem i doradcą. Nadal kieruje procesem nauczania, czuwa bowiem nad merytoryczną poprawnością wykonywanej przez uczniów pracy oraz udziela im porad i wskazówek. Jednak z czasem – w miarę postępu prac nad projektem i nabieraniem przez uczniów coraz większej samodzielności – jego rola ogranicza się do sprawowania funkcji obserwatora.
3. Podmiotowość ucznia – to nie nauczyciel, ale uczeń staje się centralną postacią procesu kształcenia. On decyduje o kształcie swojej pracy badawczej i tempie jej wykonania (w zakresie dopuszczalnych terminów), planuje zakres i przebieg badań, poszukuje informacji, wybiera sposób rozwiązania problemu i prezentacji wyników. Do najistotniejszych efektów pracy z wykorzystaniem metody projektu należą: rozwój zainteresowań i zdolności ucznia, uwzględnianie w procesie nauczania jego potrzeb i aspiracji, a także stymulowanie rozwoju emocjonalnego. Równie ważne jest kształtowanie umiejętności pracy w grupie oraz poczucia odpowiedzialności za efekt działań własnych i grupy. Aby zrealizować

projekt, uczeń musi bowiem narzucić sobie samodyscyplinę, wdrożyć się do samodzielności, przedsiębiorczości i wspólnego działania.

4. Odejście od tradycyjnego sposobu oceniania – przedmiotem oceny w metodzie projektu jest nie tyle efekt, ile droga, którą przeszedł uczeń, aby ten efekt osiągnąć. Ocena samodzielnej aktywności badawczej to zadanie trudne i wymaga od nauczyciela przestawienia się na nowy styl oceniania. Przed rozpoczęciem projektu nauczyciel musi opracować kryteria oceny poszczególnych etapów pracy oraz rodzajów aktywności podejmowanej przez uczniów. Przystępując do pracy, uczeń musi wiedzieć, za co i jak będzie oceniany. Ważnym elementem procesu oceniania są też samoocena i wzajemna ocena uczniów, dlatego nauczyciel może poprosić uczniów o przygotowanie krótkich sprawozdań na temat współpracy.

Przebieg pracy

1. Wybór tematu.
2. Przygotowanie instrukcji do projektu. Powinna ona zawierać informacje ważne dla treści i formy realizowanego projektu (temat projektu i jego cele, zadania, które mają prowadzić do realizacji celów, źródła, w których należy poszukiwać informacji, termin prezentacji projektu i terminy poprzedzających ją konsultacji, możliwe sposoby prezentacji projektu i czas tej prezentacji, kryteria oceny projektu). W instrukcji mogą się również znaleźć pomysły i propozycje działań badawczych, zgłoszone przez uczniów.
3. Wykonanie projektu. Podczas realizacji projektu uczniowie prowadzą własne prace badawcze, zbierają materiały, segregują je i opracowują. Na tym etapie nauczyciel dyskretnie nadzoruje ich pracę, udzielając rad, podsuwając odpowiednią literaturę czy ułatwiając dotarcie do potrzebnych informacji. Z racji interdyscyplinarności projektu – jeśli zajdzie taka konieczność – uczeń powinien mieć zapewnioną pomoc ze strony nauczycieli innych przedmiotów.
4. Prezentacja projektu. Czas prezentacji powinien być wcześniej ustalony i jednaki dla wszystkich grup.
5. Ocena projektu. Ocena uczniów musi odbywać się w sposób ciągły, na podstawie stałej obserwacji ich pracy na kolejnych etapach realizacji projektu. W celu ułatwienia sobie pracy nauczyciel może przygotować arkusz oceny projektu, który pomoże mu dokonywać systematycznej oceny.

Komentarz do lekcji

Uzupełnieniem tematu związanego z wojną obronną może być przygotowany przez uczniów projekt (materiały dla nauczyciela) dotyczący wydarzeń z tego okresu związanych z ich miejscem zamieszkania. Projekt może mieć formę prezentacji, filmu, nagranych wspomnień lub wizyty żyjących świadków tych wydarzeń.